

El solar gramenenc

*Abans que l'home convertís la Naturalesa en esclava,
la fauna i la flora no obeïen més que a la bondat del clima.*

poemes de Joan Vicente

El terreny gramenenc ocupa la part més meridional de la Serra de Marina, tal com es denomina en aquest sector, Serra de Sant Mateu. El conjunt del territori queda limitat a la part de llevant amb Badalona, i a ponent amb Montcada i la comarca del Vallès; en tant que a la part meridional limita amb Sant Andreu de Palomar, el delta del Besòs i Sant Adrià, quedant al fons de la dreta, el Pla de Barcelona.

*Vista parcial de la pineda del Raval després de la Guerra Civil
(segons un apunt de l'autor)*

La configuració de la seva àrea territorial té aproximadament, la forma d'un triangle on el vèrtex més prolongat està orientat en direcció Sud. Geològicament és constituït per un sòcol granític que sustenta tota la Serralada Litoral i que fou objecte de dos impulsos tectònics importants: l'hernicià i el moviment alpí. Dipositats sobre aquest basament hi ha materials sedimentaris del Paleozoic; amb pissarres, a l'oest; Mesozoic amb arenisques i calcàries, i una formació del neozoic amb vestigis fossilífers vers el S-SO. (ambdues èpoques, a la Serra de Can Mena). Tot aquest material geològic és gairebé recobert per un mantell d'argiles quaternàries de que denoten, en la seva seriació estratigràfica, un seguit d'alteracions climàtiques.

Els principals accidents geogràfics són tres alineacions muntanyoses esgraonades, més o menys paral·leles, que s'anomenen: La Serra de Sant Mateu, amb la màxima altitud al Puig Castellar, amb 299m; la Serra de Mosques d'Ase, amb 175m d'alçada màxima, i la Serra de Can Mena composta per un seguit de turonets de 60 a 90 metres d'elevació. El sistema hidrològic el compon, en primer lloc, el riu Besòs que, com artèria principal recorre de N-NO a S-SE tot el límit territorial. Perpendiculars al Besòs, es troben, –seguint el curs del riu– els torrents del Bosc del Xinco, el del Bosc Llarg i el de Can Franquesa. Segueix a continuació, els torrents de la Pallaresa amb els cursos subsidiaris del torrent de les Bruixes, el de Can Calvet i el d'en Gelabert. Més al Sud hi ha la riera del Fondo, que s'origina a la capçalera pel torrent de Sant Jeroni; seguidament el torrentet del Raval, paral·lel a l'Avinguda de Santa Rosa, –avui desaparegut a causa de les urbanitzacions–. Encaixonada entre la serra de Sant Mateu i la serra de Mosques d'Ase, se situa la Vall Carcerenya, sobre sorral de sauló i, entre la serra de Mosques d'Ase i la d'en Mena hi ha l'estreta vall del Fondo, de sòl argilós.

En quant a la vegetació, la serra de Sant Mateu és la més poblada; cal entendre, però, que en èpoques passades la massa arbòria fou molt més densa. Actualment només en resten reductes més o menys protegits, a la vessant de llevant de pi blanc i pi pinyer (*Pinus halepensis*, *Pinus pinea*); les pinedes de Can Butinyà i de Torribera; els claps, més reduïts de sota del Puig Castellar i de Singuerlin, i un altre poblament de pi pinyer, bastant dens, a l'anomenat Bosc Llarg.

Com alzinars (*Quercus ilex*), són abundants els de les rodalies del monestir de Sant Jeroni de la Murtra i alguns exemplars isolats prop de la font de l'Alzina. La màquia de garric (*Quercus coccifera*), es troba a la Serra de les Ermites i als voltants del Puig Castellar.

Fins fa pocs anys, la Serra de Mosques d'Ase i un dels turons de la de Can Mena, presentaven un poblament bastant accentuat de pi pinyer, desaparegut en temps de la guerra civil o poc després. L'acció humana ha despoblat poc a poc la vegetació de bosc mediterrani que en algun temps fou frondós a la Serra de Marina: les guerres, els incendis, l'aprofitament del carbó vegetal i de la llenya, els pasturatges i avançament urbà cap a dalt de la muntanya, han forçat que l'arbrat estigués en recessió lenta, bé que constant, unida a una degradació del paisatge degut a l'abandonament de deixalles residuals indiscriminades. A la desaparició del pi i de l'alzina en molts indrets, les

comunitats vegetals s'han transformat i ha augmentat la flora arbustiva i de matoll, més adaptades a la sequera i les càlides temperatures estiuenques.

Alguns arbres nouvinguts, feren, de temps, la seva aparició a les nostres muntanyes, adquirint carta de naturalesa, pensem en l'ailant (*Ailantus altissima*), establert als voltants de la Torre Pallaresa i en algunes parts de la muntanya mitja de la serra de Puig Castellar. També la falsa acàcia (*Robinia pseudoacacia*), que viu, entre altres llocs al Torrent de les Bruixes, a la Font de l'Alzina i als marges de la carretera de la Roca.

La vegetació arbustiva presenta a la serra de Sant Mateu els caràcters comuns de la flora mediterrània, amb dues comunitats normalment ben diferenciades: la de solell i la d'obaga. La primera, que ocupa la part SE i presenta en el sector de llevant grans aglomeracions de ginesta (*Spartum junceum*), de gatosa (*Ulex parviflorus*), estepes (*Cistus albidus*), llentiscles (*Pistacia lentiscus*) amb el roldor (*Coriaria mirtyfolia*), de grans mates de romaní (*Rosmarinus officinalis*) i d'escadusseres mates de farigola (*Thymus vulgaris*). Junt amb aquestes plantes llenyoses apareix tot un mantell compostat per diverses gramínies, entre les que sobresurten, de tant en tant, alguna mata de fonoll o de ruda. En canvi, la vessant NO és freqüent l'heura (*Haedra helix*), la vidalba (*Clematis vitalba*), l'arítjol (*Smilax aspera*), l'arboç (*Arbutus unedo*), el sanguinyol (*Cornus sanguinea*), els brucs (*Erica sp.*) l'arç blanc (*Cratageus monogyna*), entre altres. La construcció d'habitatges ha anat substituint el cultiu de la vinya i de l'horta que poblà els paratges costeruts i del pla, un poc allunyats del nucli de la població i que cultivaven les masies de Can Zam, Can Calvet, Can Butinyà, Can Mariner, Can Jané i Can Peixauet. Aquesta influència humana deixà pas a una vegetació en regressió per l'avançada de l'asfalt i que avui només pobla la base i camins de muntanya a les lleres de riu. Aquesta vegetació decadent, que fins fa mig segle ocupava extenses zones, no ha marxat; ara bé, manté una resistència heroica, que passa d'un enclavament a l'altre i, sempre en regressió, ha ocupat els solars abandonats, els clots dels arbres de la ciutat i, fins i tot ha crescut arran de les parts en una mica de pols acumulada, per causa d'unes llavors portades pel vent i germinades per alguna pluja primaveral. Ens referim a la morella roquera, al cap blanc, la corretjola, la malva, la rosella, el plantatge; l'olivarda, el gram, el margall i tantes i tantes espècies que constitueixen aquesta vegetació humil i menyspreada. Ofereix, en canvi, no poques substàncies tingudes com medicinals en vista de dolences humanes.

Caps blancs (*Lobularia maritima*) al peu d'un pi i unes alzines al fons.